

Kisgyermeknevelők nevelési, gondozási attitűdjének vizsgálata

PACHNER ORSOLYA – KARÁCSONY ILONA – BENKŐ BRIGITTA

Eötvös Loránd Tudományegyetem – Pécsi Tudományegyetem – Pécsi Tudományegyetem

Vizsgálatunk célja a kisgyermeknevelők nevelési-gondozási attitűdjének feltérképezése volt összefüggésben bizonyos háttérváltozókkal – mint a munkatapasztalat, szakképzettség szintje, életkor, személyes kompetenciák. 128 kisgyermeknevelőt értünk el, fele-fele arányban városban illetve megyeszékhelyen dolgozókat. A képzettséggel és munkatapasztalattal kapcsolatos adatainkat összevetettük Gyöngy Kinga 2011-es országos kutatási eredményeivel. A kisgyermeknevelő korösszetétele kedvezőbb, fiatalodik a szakma, alacsonyabb az átlagéletkor. A szakképzettség szintje szintén növekedett az elmúlt közel egy évtizedben. Vizsgálatunkban a diplomások aránya közel 30%. A különböző művészeti nevelési tevékenységek közül a mondókázás a legkedveltebb a kisgyermeknevelők körében, majd ezt követi az éneklés. A hangszerjáték nem tartozik a kisgyermeknevelők erőssége közé, e területen a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők mutatnak az átlagnál kissé kedvezőbb képet. Úgy tűnik azonban, hogy a legtöbb esetben a kisgyermeknevelők személyes preferenciái és tapasztalatai jobban befolyásolják, mint a szakképzettség szintje, hogy milyen művészeti nevelési lehetőséggel élnek. Az alkotáshoz szükséges eszközöket a kisgyermeknevelők elérhetővé teszik, viszont tervezett alkotó tevékenységet a tapasztalt kisgyermeknevelők gyakrabban folytatnak. Ehhez azonban leginkább csak a színes ceruzát és a zsírkrétát használják. Félő, hogy az évek folyamán eluralkodik a rutin, háttérbe szorul a kreativitás, kevesebb az új ötlet, az új anyagok, tárgyak bevonása az alkotó tevékenységbe. A fentiekben leírtak ismerete hasznosítható a képzések és a továbbképzések anyagának, tematikájának összeállításában, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a kisgyermeknevelők hatékonyabban ki tudják aknázni a korai szenzitív évek lehetőségeit a személyiségfejlődés alakulásában.

Kulcsszavak: *kisgyermeknevelő, bölcsőde, művészeti nevelés*

1. Bevezetés

A kisgyermekkorai személyiségfejlődésben az első életévek fontossága az utóbbi évtizedekben került igazán a figyelem fókuszába, ami az intézményes gondozásban, nevelésben részesülő gyermekekkel való bánásmód módszertanát is áthangolta. A magyar bölcsődékben zajló szakmai munka nemzetközi mértékben is értékes, megőrzésre méltó hagyományokkal rendelkezik, a nevelés-gondozás alappillérei stabilak, azonban az irányelvek kiegészültek a gyermek fejlődésére vonatkozó legújabb kutatási eredményekkel (*Bölcsődei Nevelés-Gondozás Országos Alapprogramja*, 2017). Az idők folyamán változtak a felfogások a bölcsőde szerepéről, a szülőkhöz való viszonyról, nevelési elvekről, és különösen a játéktevékenység irányításáról (*Korintus, Nyitrai és Rózsa*, 2003).

A kisgyermekkel való gyakorlati tevékenység és az arrafelkészítő képzés is fokozatosan professzionalizálódott. Napjainkban a több mint hétezer kisgyermeknevelő egyre nagyobb hányada már felsőfokú végzettségű. Mára a bölcsődei tevékenység középpontjában a szabadon tevékenykedő, a játékban örömet lelő kisgyermek áll, akinek személyes szükségleteire figyel a kisgyermeknevelő s interakcióba lépvele biztosítja annak érzelmi, kognitív, fiziológiai szükségleteinek kielégítését (*Gyöngy*, 2014).

2. Módszerek

Vizsgálatunk célja a kisgyermeknevelők nevelési-gondozási attitűdjének feltérképezése volt összefüggésben bizonyos háttérváltozókkal – mint a munkatapasztalat, szakképzettség szintje, életkor, személyes kompetenciák.

Kvantitatív, keresztmetszeti kérdőíves kutatást végeztünk a nyugat-magyarországi régióban. Mintaválasztásunk nem véletlenszerű, kényelmi mintavétellel történt. A régióban nem, viszont az elért intézményeken belül teljeskörű volt a megkérdezés. Célcsoportunkat az aktív munkavisztonnal rendelkező kisgyermeknevelők képezték. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim módon zajlott 2018. október és december között, az intézményvezetők írásos engedélyével. 175 kérdőívet osztottunk ki papír alapon, leginkább Vas és Zala megyében, melyből 128 kérdőív volt validan kitöltött, értékelhető. Az adatok feldolgozásában egyváltozós eljárásokat, valamint korrelációelemzést, varianciaelemzést, khi-négyzet próbát, klaszteranalízist alkalmaztunk. Az összehasonlíthatóság érdekében a Gyöngy Kinga 2011-es adatfelvételében alkalmazott klasztercsoportokat használtuk.

Egy nagyobb, több részből álló kérdőívcsomagból az alábbi kérdéscsoportokat használtuk fel jelen tanulmány során: iskolai végzettségre, szakképzettségre, munkatapasztalatokra, nevelésre, főleg művészeti nevelésre és gondozásra vonatkozó attitűdök. A művészeti nevelésre vonatkozó kérdéseket részben *Gyöngy Kinga* (2014) kérdőíve alapján szerkesztettük. Emellett a Baby Care Questionnaire (*Winstanley & Gattis*, 2013) standard kérdőívet fordítottuk magyarra. A BCQ 29 állításból áll, melyekkel való egyetértést 4-es skálán kell jelölni. A szülők attitűdjének felmérésére használt kérdőív a napirend fontosságát vizsgálja az alvás, evés, sírás területén.

A célcsoportunk jellegzetességeit Gyöngy Kinga 2011-ben lefolytatott országos felmérési adataihoz (2014) hasonlítottuk. Egyrésztől ez volt a célcsoporton hasonló kérdést kutató legutóbbi publikált felmérés, másrésztől az országos tanulmányban éppen a nyugat-dunántúli régióan belül Vas és Zala megyéből arányaiban kevés kérdőív érkezett. Vas megyében az egy bölcsődére jutó kitöltők száma 0,13, míg Zala megyében 0,94 volt. A Vas megyei arány országosan is a legalacsonyabbnak bizonyult.

A gondozási attitűd mérésére alkalmazott BCQ-kérdőívet még magyar mintán nem alkalmazták sem szülőknél, sem kisgyermekne-

velőknél, ezért szülőknél nyert saját – eddig nem publikált – kutatási adatainkhoz hasonlítottuk a kisgyermeknevelők gondozási attitűdjét különbségek után kutatva.

3. Eredmények

3.1. Minta jellemzése

A megkérdezés során 128 kisgyermeknevelőtől kaptunk választ. Ez az elemszám a Nyugat-Dunántúlon dolgozó kisgyermeknevelők mintegy 16–17%-át jelenti. (A nyugat-dunántúli régióban a 2018. májusi adatok szerint 756 kisgyermeknevelő dolgozott.) Vas megyében az egy bölcsődére jutó kitöltött kérdőívek száma 3,62, míg Zala megyében 2 volt. Átlagos életkoruk 39,1 év ($SD=11,9$), 22 és 61 év közöttiek. Három módozt találtunk: 25, 28 és 56 év. A minta 25%-a 50 év feletti.

Mindenkinek a szóban forgó állás a főállása, csupán 7 főnek van mellette másodállása.

A bölcsődék elhelyezkedését tekintve a túlnyomó többség (95,3%) a nyugat-dunántúli régióban található. A minta közel fele (49,2%) megyeszékhelyen, míg a másik fele (49,2%) városban dolgozik. Megvizsgáltuk a munkahely-elhelyezkedéséhez képest milyen településtípuson laknak a kisgyermeknevelők. A teljes minta 23,4% községben lakik, vagyis ők mindenképpen ingáznak lakóhelyük és munkahelyük között. A városban és a megyeszékhelyen lakók többsége – több mint 90%-a – ugyanazon településtípuson is dolgozik, mint ahol lakik.

A kisgyermeknevelők közel 60%-a az első munkahelyén dolgozik jelenleg is. Az 50 év feletti kisgyermeknevelőknél jellemzőbb (58,6%), hogy már több bölcsődében is dolgoztak a pályájuk során ($\chi^2=10,077$; $p<0,05$). Vizsgáltuk a pályán eltöltött idő szerepét a munkahelyváltásra. Átlagosan 12,8 éve ($SD=12,1$, $min=4$ hónap $max=40$ év) dolgoznak kisgyermeknevelőként a kitöltők. A legtöbben (13 fő, 10,2%) 4 éve dolgoznak a szakmában. Elmondható, hogy a 15 évnél régebb óta dolgozókra jellemzőbb, hogy már több bölcsődében is dolgoztak, míg a kevesebb, mint 5 éve dolgozók 77,5%-a jelenleg is az első bölcsődéjében dolgozik.

Ahogy várható volt, erős korreláció van az életkor és a pályán eltöltött idő között ($r=0,797$; $p<0,01$). A 30 év alattiak 65,9%-akevesebb, mint 5 éve dolgozik kisgyermeknevelőként. Míg a 31–40 év közöttiek többsége (69,6%) már 6–15 év munkatapasztalattal rendelkezik, hasonlóan mint a 41–50 év közöttiek (62,5%). Az 50 év fölöttiek pedig javarészt több mint 16 évet töltöttek el a pályán (85,7%). Ám előfordulnak olyan 30 év feletti kisgyermeknevelők, akiknek kevesebb, mint 5 éves tapasztalata van (13 fő), illetve olyan 50 év fölöttiek, akiknek 15 évnél kevesebb a pályán eltöltött ideje.

Átlagosan 26,7 évesen ($SD=7,5$) kezdtek kisgyermeknevelőként dolgozni. A legtöbben 21 évesen (16 fő), továbbá a minta 60%-a 26 éves kora előtt lépett a pályára. Magas (33%)

azoknak az aránya, akik 30 éves koruk felett váltottak erre a hivatásra, sőt 4%-uk (5 fő) 40 éves kora felett.

Megvizsgáltuk, van-e összefüggés a gyermekvállalás és a munkába állás ideje között. Az eredmények szerint szignifikáns különbség van a gyermektelen kisgyermeknevelők ($M=22,6$ $SD=3,2$) és a már gyermekes kisgyermeknevelők munkába állásának ideje között ($M=29,7$ $SD=8,3$) ($t=-5,983$; $p<0,01$). A varianciaanalízis szerint ($F=8,953$; $p<0,01$) a gyermekek száma nem befolyásolja jelentősen a munkába állás idejét.

Klaszterelemzéssel Gyöngy Kingáékhoz hasonlóan három csoportot különítettünk el az életkor, a munkatapasztalat és a munkába állás ideje alapján (1. táblázat).

	Fiatal pályakezdők		Később csatlakozók		Tapasztaltak	
	saját minta	Gyöngy Kinga (2014)	saját minta	Gyöngy Kinga (2014)	saját minta	Gyöngy Kinga (2014)
Életkor	27,65	30,2	45,11	45	55,22	51,3
Munkatapasztalat	5,23	4,1	9,77	13,9	34,72	31,3
Munkába állás ideje	22,42	26	35,34	31	20,50	20
Csoport létszámaránya % (fő)	44,6% (54fő)	24,7% (210 fő)	36,3% (44 fő)	29,1% (248 fő)	19% (23 fő)	46,1% (392 fő)

1. táblázat: K-means klaszterelemzés az életkor, a munkatapasztalat és a munkába állás ideje alapján

A saját mintánkon látszik, hogy jóval nagyobb az aránya a fiatal pályakezdőknek, mint a 2011-es országos felmérésben, emellett alacsonyabb a régóta pályán lévő, tapasztalt kisgyermeknevelők aránya. A pályakezdők munkába állásának ideje korábbi, és a később csatlakozóké későbbre tolódott.

Ha megvizsgáljuk, hogy a három csoportban hogyan alakul a kisgyermeknevelők saját gyermekeinek száma, akkor látható, hogy a fiatal pályakezdők többségének (77,3%) nincs még gyermeke, míg a később csatlakozók többségnek (62,2%) két gyermeke van. Tehát feltételezhető, hogy valóban van a kisgyermeknevelőknek egy olyan rétege, akik gyermekvállalás után döntenek a bölcsődepedagógiai foglalkozás mellett.

A munkatapasztalat mellett meghatározó tényező lehet a kisgyermeknevelők iskolai végzettsége. A kisgyermeknevelői státusz jelenleg többféle végzettséggel is betölthető, ezért rá-

kérdeztünk a kitöltők legmagasabb szakmai végzettségére is. A minta 22,5%-aközépszintű végzettséggel rendelkezik, ami szakiskolát vagy szakközépiskolát, illetve OKJ-s végzettséget jelent. Legtöbben (48,3%) felsőfokú szakképzéssel dolgoznak a szakmájukban, és 29,1%-nak van szakirányú diplomája. A minta 77,9%-a szakmai végzettségét a nyugat-dunántúli régióban szerezte, a diplomások 93,5%-a a régió egyetemeiről került ki. Öt fő rendelkezik más szakterülethez kapcsolódó diplomával, miközben kisgyermeknevelői végzettsége felsőfokú szakképzettség.

A szakmai végzettséget tekintve is különbség van a három klasztercsoport között ($\chi^2=21,310$; $p<0,01$). Míg a tapasztalt csoport fele középfokú végzettséggel rendelkezik, ez a pályakezdőkre (9,6%) és a később csatlakozókra (25%) kevésbé jellemző. A pályakezdők közel fele (44,2%) diplomás, míg a később csatlakozók többsége (56,8%) felsőfokú szakképzettséggel rendelkezik.

3.2. Ének-zene iránti attitűd

Ötös skálán értékeltettük a különböző bölcsődei tevékenységek iránti attitűdöt a kisgyermeknevelőkkel. Szeretnek mondókázni (98,5% 4–5 érték), valamivel kevésbé, de jellemző az éneklés iránti pozitív attitűd is (88,2% 4–5 érték), viszont jóval alacsonyabb azoknak az aránya, akik a zenélést, hangszeren játszást preferálják (42,9% 4–5 érték). Sokan közülük (21,1%) inkább nem, vagy egyáltalán nem szeretnek zenélni. A csoportátlagokból is látható, hogy a hangszerhasználat kevésbé kedvelt ($M=3,2$; $SD=1,1$), mint az éneklés ($M=4,4$; $SD=0,7$) vagy a mondókázás ($M=4,7$; $SD=0,4$).

Míg az éneklés és a mondókázás kedvelése nő az életkorral ($r_{\text{ének}}=0,246$ $p<0,01$; $r_{\text{mondóka}}=0,206$ $p<0,05$) és a munkatapasztalattal ($r_{\text{ének}}=0,225$ $p<0,05$; $r_{\text{mondóka}}=0,233$ $p<0,01$), addig a hangszerhasználat kedvelését a szakmai végzettség befolyásolja ($r=0,249$ $p<0,01$).

A legtöbben furulyán tudnak valamilyen mértékben játszani (86,%). Egyéb hangszeren magabiztosan csupán 15 fő (11,7%) zenél. 8 fő (6,2%) semmilyen hangszeret nem tud használni saját bevallása alapján. A legtöbben (39,7%) egy hangszeren játszanak, de jelentős a két (14,1%) és a három (10,2%) hangszeren is valamilyen mértékben zenélők aránya.

A furulyán legtöbben (39,8%) bizonyos dalokat játszanak magabiztosan. Teljesen magabiztos furulyahasználat 18%-ra jellemző, 26,6% kezdő szinten játszik.

A szakmai végzettség a furulyahasználat magabiztosságára is hatással van ($\chi^2=32,294$; $p<0,01$). Míg a középfokú végzettséggel rendelkezők 36,7%-a egyáltalán nem játszik a hangszeren, addig ez a felsőfokú szakképzett kisgyermeknevelőkre jóval alacsonyabb arányban (8,9%), a diplomásoknál pedig nem is fordul elő. A hangszerhasználat magabiztosabb a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező kisgyermeknevelők körében.

Fontos megemlíteni, hogy míg az énekelt dalkészletet a kisgyermeknevelők többsége legalább évente frissíti (89,8%), ugyanez a hangszeren játszott dalkészletről nem mondható el (38,35%). Többen (19,5%) utoljára a szakmai képzésük során tanultak új dalt ját-

szani hangszerükön, míg a többség (38,3%) úgy ítéli meg, csak szakmai továbbképzésen van erre lehetősége.

A hangszerhasználati tudás és érzelmek mellett rákérdeztünk a zenélés gyakoriságára is a bölcsődei csoportban. A kisgyermeknevelők több mint fele (59,3%) heti rendszerességgel használ hangszer munkája során, viszont kevesen vannak (3,9%), akik minden nap alkalmazzák a zenélést a bölcsődei nevelés során. Jelentős az aránya azoknak is, akik ritkán zenélnék (35,9%), és előfordul, hogy soha nem használnak hangszer a csoportban (4,7%). A hangszeres alkalmak 60–70%-ban a gyermekek is kipróbálhatják a hangszer, vagy közösen zenélnék a kisgyermeknevelővel.

A zenélés gyakorisága közepesen erős pozitív összefüggést mutat a furulya használatának magabiztosságával ($r=0,354$ $p<0,01$), tehát akik magabiztosabban játszanak, azok gyakrabban is használják a munkájuk során a hangszeret. Hasonló összefüggés figyelhető meg a zenélés gyakorisága és a zenélés iránti pozitív attitűd között ($r=0,334$ $p<0,01$).

Az élőzenével szemben a felvételtől hallgatott zene jóval ritkábban fordul elő a bölcsődében. A kisgyermeknevelők fele (51,6%) ritkán alkalmazza az ének-zenei nevelés során a felvételeket, viszont így is 44,5% heti rendszerességgel vagy gyakrabban nyúl ehhez az eszközhöz. Sőt, 9-en saját bevallásuk szerint mindennap hallgatnak közösen zenét a gyermekekkel felvételtől.

3.3. Mesélés iránti attitűd

A mesélést a kisgyermeknevelők többsége (86,8%) nem szívesen adja át a társának. Ennek ellenére az új mese tanulása ($M=3,1$ $SD=1,1$) és a saját maga által kitalált mesélés ($M=3,2$ $SD=1,2$) szeretete csupán közepes mértékben jellemző, melyet a szakmai végzettség nem befolyásol ($p>0,05$). Legjellemzőbb a kisgyermeknevelőkre, hogy bevált mesekészletüket szeretik évekig alkalmazni ($M=3,5$ $SD=1$).

A legtöbben képekönny segítségével, a képekről saját szavakkal mesélnek gyakran a gyermekeknek (90,6%). Még gyakoribb a könyvből olvasott mese (57%), a fejből mon-

dott ismert mese (53,1%), a fejből saját maga által kitalált mese (51,6%) és a bábozáshoz használt mese (53,1%). A különböző mesélési formák gyakoriságát szintén nem befolyásolja a szakmai végzettség ($p>0,05$).

A tapasztalt kisgyermeknevelők csoportjára jellemzőbb ($M=4,2$ $SD=1,2$), hogy szeretnek saját maguk kitalálni mesét, mint a pályakezdők ($M=3$ $SD=1,1$) vagy a később csatlakozók ($M=3,1$ $SD=1,2$) ($F=8,044$ $p<0,01$). Sőt, a pályakezdőkhöz viszonyítva ($M=3,4$ $SD=1,1$) jelentősen kevésbé jellemző a tapasztalt kisgyermeknevelőkre ($M=2,7$ $SD=1,1$), hogy könnyebben mesélnek jól ismert mesét, mint a maguk által kitaláltat ($F=3,224$ $p<0,05$).

A báb típusok közül a legnépszerűbb a kesztyűbáb, amit 32% hetente egyszer, 39,8% hetente többször és 10,9% mindennap alkalmaz. Gyakran használják még, legalább heti rendszerességgel az ujjbábokat (64,8%) és a mesepárnát (53,9%). Síkbábót a kisgyermeknevelők közel fele (49,2%) csak ritkán viszi be a csoportba, ahogy a fakanál bábót is (43%). Sőt, a fakanálbábót a minta 25,8% soha nem használja.

A bábozást és a különböző báb típusok alkalmazását nem befolyásolja sem a szakmai végzettség, sem a létrehozott klasztercsoportba tartozás ($p>0,05$).

3.4. Alkotó tevékenység iránti attitűd

A kisgyermeknevelők túlnyomó többsége (91,4%) elérhetővé teszi a gyermekek számára az alkotáshoz szükséges eszközöket, viszont mindennapos közös alkotótevékenységet kevesebben folytatnak (64%). Úgy tűnik, a később csatlakozók kevésbé illesztik be ($M=4,5$ $SD=0,7$) a mindennapokba az alkotótevékenységet, mint a tapasztalt kisgyermeknevelők ($M=5$). A fiatal pályakezdőkre tendencia szintén jellemzőbb, hogy igyekeznek beilleszteni a mindennapokba az alkotást ($M=4,8$ $SD=0,4$).

A kisgyermeknevelők 72,6%-a legalább heti rendszerességgel alkalmazza az irányított művészeti nevelést a bölcsődei csoportban. Síkban és térben hasonló gyakorisággal alkotnak ($t=1,160$; $p>0,05$; $M_{\text{sík}}=2,6$ $M_{\text{tér}}=2,3$). A síkban alkotást a legtöbben (42,2%) hetente többször is alkalmazzák, míg a térbeli alko-

tást inkább ritkán (30,5%), térben csupán a minta 21,9%-a alkot hetente többször is.

A szakmai végzettség és az alkotó tevékenység alkalmazásának gyakorisága között nincs összefüggés ($p>0,05$). Az irányított művészeti nevelést nem, viszont a síkban való alkotást befolyásolja a kisgyermeknevelő életkora ($r=0,241$ $p<0,01$) és a pályán eltöltött idő ($r=0,235$ $p<0,05$). A térben való alkotás viszont csak az életkorral mutatott gyenge, elhanyagolható kapcsolatot ($r=0,196$ $p<0,05$). A klasztercsoportba tartozás és a síkban való alkotás között van összefüggés ($F=4,268$, $p<0,05$). A tapasztalt kisgyermeknevelők gyakrabban alkotnak síkban a gyermekekkel ($M=3,2$ $SD=1,8$), mint a fiatal pályakezdők ($M=2,4$ $SD=0,8$), és tendencia szinten a később csatlakozóktól is különböznek ($M=2,5$ $SD=0,9$).

A különböző eszközök közül a leggyakrabban a színes ceruzát és a zsírkrétát használják ($M=3,9$). A csoportátlag alapján heti rendszeresség jellemző még a gyurma ($M=2,3$), termékek/levelek ($M=2,1$), a ragasztó ($M=2$) és a dugó ($M=2$) használatára. A pályán eltöltött idővel gyakoribbá válik a ceruza és zsírkréta alkalmazása ($r=0,302$ $p<0,01$). A tapasztaltabb kisgyermeknevelők jelentősen gyakrabban használják a ceruzát és a zsírkrétát ($M=3,9$ $SD=0,2$), mint a később csatlakozók ($M=3,4$ $SD=0,7$). A festék ($F=3,790$ $p<0,05$) és az ujj, tenyér, talp ($F=3,356$ $p<0,05$) alkalmazása gyakoribb a pályakezdőknél ($M_{\text{festék}}=2$ $SD=0,6$; $M_{\text{testrés}}=2,1$ $SD=1,5$), mint a később csatlakozóknál ($M_{\text{festék}}=1,6$ $SD=0,6$; $M_{\text{testrés}}=1,6$ $SD=0,7$).

3.5. Gondozási attitűd mérése

A gondozási tevékenységekkel való attitűdöt a BCQ kérdőívvel mértük, mely a napirend fontosságát vizsgálja az alvás, evés, sírás területén. Összehasonlítottuk, hogy a szakemberek attitűdje mennyiben tér el a bölcsődébe járó gyermekek szüleinek attitűdjétől. A három fő skálát tekintve ($t_{\text{alvás}}=1,546$; $t_{\text{evés}}=-0,244$; $t_{\text{sírás}}=-1,580$ $p>0,05$) nem volt különbség a szülők ($N=204$) és a kisgyermeknevelők ($N=128$) között.

Itemenként is megvizsgáltuk a két csoport közötti különbséget, mely hat esetben szignifikáns volt (2. táblázat). A szülők a csecsemő

alvása szempontjából átlagosan fontosabbnak tartják a napirend bevezetését és a csendes szobában alvást, mint a kisgyermeknevelők. A szülők kevésbé tartják fontosnak a csecsemő

étellel kínálását az éhség teszteléséhez. A kisgyermeknevelők a sírással, a csecsemő megnyugtatásával kapcsolatos állításokkal értettek egyet nagyobb mértékben, mint a szülők.

	Szig.	Szülők átlaga	Kisgyermeknevelők átlaga
4. Fontos bevezetni az alvási napirendet olyan hamar, amilyen hamar csak lehet.	t=2,705 p<0,01	3,5 (SD=0,7)	3,2 (SD=0,9)
5. A csecsemőknek előnyös, ha egy csendes szobában alhatnak.	t=3,280 p<0,01	3,3 (SD=0,8)	3,0 (SD=0,9)
18. Tejet vagy ételt ajánlani a csecsemőnek megfelelő módja annak, hogy teszteljük éhes-e.	t=-2,598 p<0,05	2,7 (SD=1)	3,0 (SD=0,9)
26. A fizikai érintés, mint a simogatás vagy a ringatás segít a csecsemőnek megnyugodni.	t=-2,170 p<0,05	1,1 (SD=0,5)	1,3 (SD=0,7)
28. Gyorsan reagálva a csecsemők sírására, kevesebb síráshoz vezet hosszútávon.	t=-2,245 p<0,05	2,1 (SD=0,9)	2,4 (SD=1)
29. Hagyni a csecsemőt sírni érzelmi bizonytalanságot okozhat.	t=-2,136 p<0,05	1,8 (SD=1)	2,0 (SD=1,1)

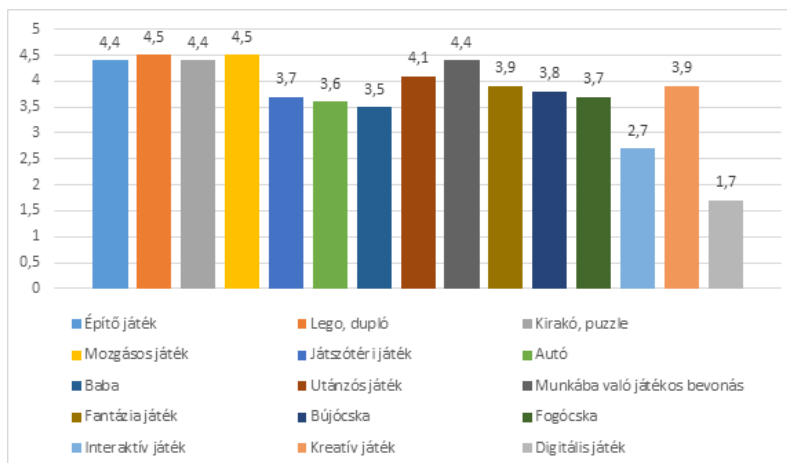
2. táblázat: A Baby Care Questionnaire itemenkénti csoportok közötti különbségei független mintás t-próba alapján

3.6. Játék a bölcsődében

A kisgyermeknevelők előnyben részesítik a szabad játéktevékenységet (M=4,2 SD=0,8) a tervezett tevékenységekkel szemben (M=2,8 SD=1,03) (t=10,741 p<0,01). Szívesen használnak a munkájuk során saját készítésű játékokat (M=3,2 SD=1,07), de többen vallják magukról, hogy a csoportban található játékok funkció szerinti használatára tanítják a gyermekeket (M=4,2 SD=0,9). A gyermekek játékába való bekapcsolódásukra nem jellemző a beavatkozás (M=2,5 SD=1,0), viszont a kezdeményezés (M=4,08 SD=0,9) és a ráhangolódás (M=4,4 SD=0,7) igen. Tipikusan nem a benti, hanem

a kinti játéktevékenységet részesítik előnyben (M=2,4 SD=1,02), ahol gyakoribb a szabad játéktevékenység (M=3,8 SD=1,1) és a természettel való ismerkedés (M=3,7 SD=0,9).

A kisgyermeknevelők legkedveltebb közös játéktevékenységei a gyermekekkel az építőjátékok, lego, dupló, kirakók mellett a mozgásos játékok és a munkába való játékos bevonás. Ezek mellett kedvelik még az utánzós játékokat, fantázia játékot, kreatív játékot, bújócskát, fogócskát, játszótéri játékokat. Méréseltekben kedvelik az autózást és a babákat. Az interaktív és digitális játékokat kifejezetten nem kedvelik (1. ábra).

2. táblázat: Kisgyermeknevelők játékpreferenciái a gyermekekkel való közös játéktevékenység során

3.7. Nevelési eszközök alkalmazása

A szóbeli dicséret mellett a nonverbális megerősítésekre (simogatás, mosoly) is figyelnek a kisgyermeknevelők ($M=4,7$ $SD=0,6$), sőt közepes mértékben ($M=3,2$ $SD=1,1$) egyetértenek azzal az állítással, hogy többet használnak a nonverbális viselkedést megerősítésre, mint a szóbeli dicséretet. Kifejezetten fontosnak tartják a testi kontaktust a dicséret alkalmával, amellett, hogy a tevékenységek közben beszéljenek is a gyermekhez ($M=4,4$ $SD=0,7$).

Konfliktus esetén nem avatkoznak be azonnal a kisgyermeknevelők ($M=2,8$ $SD=0,8$). A konfliktus során legjellemzőbb, hogy másik játékot kínálnak a gyermeknek ($M=4,3$ $SD=0,9$), illetve magyarázattal próbálják megoldani a helyzetet ($M=4,07$ $SD=1,01$). A magyarázat után visszaengedik a játékba ($M=3,9$ $SD=0,9$), a félreültetés ($M=2,2$ $SD=1,1$) és a játékból való kivonás ($M=1,9$ $SD=1,1$) nem gyakori. Ha kollégájuk konfliktusmegoldásával nem értenek egyet leginkább később teszük szóvá ezt ($M=3,2$ $SD=1,4$), viszont nem avatkoznak közbe ($M=1,6$ $SD=1,09$).

4. Következtetések

A kapott eredményekből láthatjuk, hogy a 2011-es adatokhoz képest a kisgyermeknevelő foglalkozást a nyugat-dunántúli régióban folytatók korösszetétele kedvezőbb, alacsonyabb az átlagéletkoruk. Továbbra is magas az 50 éven felüliek aránya, ami azonban nem kizárólag ennek a foglalkozásnak a jellemzője. Az aktív kereső nők mintegy 30%-a országos szinten is 50 év feletti. Magasabb a régióban dolgozó kisgyermeknevelők szakképzettségi szintje, amely valószínűleg a BA képzés indulása óta eltelt csaknem egy évtizednek köszönhető. Míg Gyöngy Kinga (2014) kutatásában a főiskolai végzettségűek aránya 6,3%, vizsgálatunkban ez az aránya közel 30%. A diplomát szerzők többsége levelező tagozaton szerzi meg a végzettségét. Ez a tendencia várhatóan folytatódni fog a jelenleg még képzésben lévők munkarend szerinti megszólásának adatait alapul véve. Sokan, akik

korábban más jellegű keresőtevékenységet folytattak a saját gyermekük megszületése után döntenek a kisgyermeknevelői foglalkozás mellett. A később csatlakozók pályakezdési korára – ami a 2011-es adatokhoz képest majdnem 4 évvel nőtt – valószínűleg a gyermekvállalás kitolódása van hatással. A pályán lévő kisgyermeknevelőknek úgy tűnik fontos az állandóság: legtöbben azon a településen dolgoznak, ahol laknak, ritka a bölcsődék közötti fluktuáció és a képzést is a legtöbben a régió intézményeiben végzik. Komoly gyakorlati nehézségeket okoz, hogy a tapasztalt kisgyermeknevelők többségének alacsonyabb – általában középfokú – végzettsége van, míg a pályakezdők kétharmada már diplomás. Ez mind a bértábla, mind a gyermekneveléssel kapcsolatos ismeretek különbségei miatt is vezethet a kollégák közötti konfliktusokhoz.

Kutatásunk során bepillantást nyerhetünk legfőképpen abba, hogy hogyan történik a kisgyermek művészeti nevelése. Kétségtelenül a kérdőíves módszer korlátai óvatosságra intenek az általánosítást, kiterjesztést illetően. Úgy tűnik azonban, hogy a legtöbb esetben a kisgyermeknevelők személyes preferenciái és tapasztalatai jobban befolyásolják, mint a szakképzettség szintje, hogy milyen művészeti nevelési lehetőséggel élnek, hogyan érzékenyítenek a későbbi befogadói, reprodukáló, alkotó tevékenységek iránt.

A különböző művészeti nevelési tevékenységek közül a mondókázás a legkedveltebb a kisgyermeknevelők körében, majd ezt követi az éneklés. A hangszerjáték nem tartozik a kisgyermeknevelők erőssége közé, e területen a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők mutatnak az átlagnál kissé kedvezőbb képet. Legtöbben a furulyához nyúlnak, ha hangszerrel visznek be a csoportba, de kevesebb, mint egy ötöde használja magabiztosan. A magasabban iskolázott kisgyermeknevelők magabiztosabbak a furulyahasználatban, de dalkincsüket – ahogy meserepertoárjukat se – az évek folyamán viszonylag kevesen gazdagítják. A végzett hallgatók többségének zenei felkészültségi szintje alacsony ahhoz, hogy pályafutásuk során önállóan képezhessék magukat. Mivel a belépésnél nem kritérium a jó

hallás, a szép énekhang, már önmagában az is örvendetes, hogy milyen magas arányban szeretnek énekelni. Ugyan a zenei készségek fejlesztési lehetőségét senki sem kérdőjelezi meg, de naivitás lenne azt elvárni, hogy a hallgatók ilyen óraszám mellett eljuttathatók arra a szintre, ahol már saját maguk is tovább tudják fejleszteni magukat. A hangszerhasználat kezelése viszont már abba a körbe tartozik, ahol a szorgalom és akarat közelebb visz a magasabb produktív szint eléréséhez. Azonban, ha a hangszerhasználatban a kényszer dominál az örömmel szemben, akkor a későbbiekben nem valószínű, hogy önszorgalomból gyakorolnak. Ez az összefüggés a zenei neveléssel kapcsolatos szakmai továbbképzések szükségességére mutat rá. A hangszerhasználat magabiztosságának növelése azért is lenne fontos a képzések során, mivel kihatással van a zenélés gyakoriságára is a bölcsődei csoportokban.

A meséléssel kapcsolatban viszont az a tapasztalat, hogy a képzés során elsajátított mesekészlettől nehezen rugaszkodnak el a kisgyermeknevelők. Ez azt is jelenti, hogy saját maguk által kitalált meséket nehezen mesélnek, esetleg képeskönyvek segítségével. Pedig a korosztályban a legnagyobb szerepe az én-meséknek lenne (Kádár és Kerekes, 2017). Úgy tűnik, ez nem kap elég hangsúlyt a szakmai képzések során, hiszen a végzettségnek nincs befolyása az ilyenfajta mesélésre, hanem az évek során, a tapasztalat gyarapodásával lesz pozitívabb attitűdjük a fejből, saját maguk által kitalált történetek mesélése felé.

Bábhasználatot illetően a kesztyűbáb a legnépszerűbb. Az alkotáshoz szükséges eszközöket a kisgyermeknevelők elérhetővé teszik, viszont tervezett alkotó tevékenységet a tapasztalt kisgyermeknevelők gyakrabban folytatnak. Ehhez azonban leginkább csak a színes ceruzát és a zsírkrétát használják. Félő, hogy az évek folyamán eluralkodik a rutin, háttérbe szorul a kreativitás, kevesebb az új ötlet, az új anyagok, tárgyak bevonása az alkotó tevékenységbe. Pedig a gyermekek kreativitásának fejlődését is leginkább a változatos eszközhasználat segítené (Korintus, Nyitrai és Rózsa, 2003).

A BCQ-kérdőív eredményei alapján számottevő különbségről nem számolhatunk be a kisgyermekes szülők és a kisgyermeknevelők nevelési attitűdje között. A kérdőív pontosabban a következetességgel és a válaszkészséggel kapcsolatos attitűdöt méri az evés, az alvás és a sírás területén. Azt gondoltuk, hogy a szakmai tudás bizonyos gondozási kérdésekben eltérő álláspontot fog okozni a laikus szülőkhöz képest. Eredményeink szerint viszont csupán egy-két állítás esetén volt jelenetős különbség a két csoport átlaga között, és ezeknél is a szülők átlaga bizonyult a szakmai ismeretekhez közelebbinek. Ehhez hozzájárulhatott az életkori eloszlások különbsége, hiszen a kisgyermekes szülők egy homogénebb életkori csoport volt, míg a kisgyermeknevelők negyede 50 év feletti. Illetve az is befolyásolhatta az eredményeket, hogy a kisgyermeknevelők egy részének még nincs saját gyermeke.

A kisgyermeknevelők a szabad játéktevékenységet részesítik előnyben a tervezett tevékenységekkel szemben, ami tükrözi a módszertani ajánlásokat (Korintus, Nyitrai és Rózsa, 2003). Ugyanígy a kezdeményezés és a ráhangolódás fontos feladata a felnőtteknek a gyermekcsoportban, amit vizsgálattunkban a kisgyermeknevelők preferáltak a beavatkozással szemben. „A felnőtt támogató odafigyelése, a gyermek pillanatnyi érzelmi állapotához, igényeihez éstevékenységéhez igazodó részvétele a játékban közvetíti a gyermek számára azt, hogy a felnőtt érzelmileg elfogadja a játék fontosságát” (Korintus, Nyitrai és Rózsa, 2003. 20. o.).

A megerősítéseknel a non-verbális kommunikáció mellett a verbális és nonverbális viselkedés kongruenciájának jelentőségére hívják fel adataink a figyelmet. Úgy tűnik a kisgyermeknevelők nemcsak saját viselkedésükön belül, de kollégáikkal közösen is törekednek a következetességre a nevelésben. Ezt támasztja alá, hogy legtöbben nem avatkoznak közbe akkor sem, ha nem értenek teljes mértékben egyet a társkisgyermeknevelő-megoldási stratégiájával. Ezek az eredményeink szintén azt mutatják, hogy a több mint 15 éve megfogalmazott módszertani ajánlások (Korintus, Nyitrai és Rózsa, 2003) beépülni látszanak a kisgyermeknevelők

attitűdjébe, legalábbis önbeszámolón alapuló kérdőíves vizsgálat alapján.

A pontosabb kép megismeréséhez érdemes lenne mélyebb elemzést lehetővé tevő, kvalitatív kutatási módszereket alkalmazni. Egyaránt gazdag lehetőséget kínálnak a különböző interjútechnikák és a megfigyelési módszerek.

A fentiekben leírtak ismerete hasznosítható a képzések és a továbbképzések anyagának, tematikájának összeállításában, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a kisgyermeknevelők hatékonyabban ki tudják aknázni a korai szenzitív évek lehetőségeit a személyiségfejlődés alakulásában.

Felhasznált irodalom

Bölcsődei Nevelés–Gondozás Országos Alaprogramja (2017)

URL: <http://www.magyarbolcsodek.hu/> [2019.09.25.]

Gyöngy Kinga (2014): *A bölcsődei művészeti nevelés előzményei és jelen gyakorlata*. ELTE PPK, Budapest.

Kádár Annamária és Kerekes Valéria (2017): *Mesepszichológia a gyakorlatban. Az önbecsülés és a küzdőképesség megalapozása gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest.

Korintus Mihályné, Nyitrai Ágnes és Rózsa Judit (2003): *Játék a bölcsődében. Módszertani levél*
URL: <http://mek.oszk.hu/17700/17731/17731.pdf> [2019.09.25.]

Winstanley, A. & Gattis, M. (2013): The Baby Care Questionnaire: A measure of parenting principles and practices during infancy. *Infant Behavior and Development*, **26**, 762–775.
<https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2013.08.004>

Examination of early childhood educators' attitude to education and care

The aim of our study was to map the educational and care attitudes of early childhood educators in relation to certain background variables – such as work experience, professional qualifications, age, and personal competencies. We reached 128 early childhood educators, half of them working in towns and the other half of them working in county seats. We compared our data with the results of Gyöngy's 2011 national research. The age composition of early childhood educators became more favourable, the profession became younger and their average age decreased. The level of qualifications of early childhood educators has also risen over the last nearly decade. In our study, the proportion of graduates is close to 30%. Of the various arts education activities, telling nursery rhymes is the most popular among early childhood educators, followed by singing. Musical instrument play is not one of the strengths of early childhood educators, with those with a higher level of education showing a slightly better picture than average. However, in most cases, the personal preference of early childhood educators seems to be more influential than the level of education in what art education opportunities they enjoy. The tools needed for creation are made available by early childhood educators, but more experienced professionals are more likely to engage in planned creative activities. However, only coloured pencils and crayons are used for this purpose. There is a fear that over the years, routine will prevail, creativity will be overshadowed, less new ideas, new materials and objects will be involved in creative activity. The knowledge described above can be utilized in compiling the materials and topics of trainings, which can help to enable early childhood educators to more effectively develop in the development of toddlers' personality.

Keywords: early childhood educator, crèche, art education